

1

מבוא

ה- BRIEF (*Behavior Rating Inventory of Executive Function*) הינו שאלון שפותח על ידי ארבעה נירופסיכולוגים, ככלי למדידת התפקודים הניהוליים בסביבה הטבעית של חיי היומיום של הילד. על השאלון עונים הורים ומורים לילדים בגילאי בית הספר והוא מאפשר לאנשי המקצוע להעריך את התנהגויות הילד במסגרת הבית ובבית הספר, התנהגויות המושפעות מהתפקודים הניהוליים. הכלי בגרסתו הנוכחית מתאים לטווח הגילאים 5 עד 18, לרבות ילדים עם לקויות למידה, הפרעות קשב, פגיעות ראש, חשיפה לעופרת, PDD, דיכאון ומצבים התפתחותיים, נירולוגיים, פסיכיאטריים ורפואיים נוספים. השאלון כולל 86 פריטים המנוסחים כהיגדים ושניתן לקבצם לשמונה סולמות של תפקודים ניהוליים מאספקטים שונים: אינהיביציה, מעברים, שליטה רגשית, יזימה, זיכרון עובד, תכנון/ארגון, ארגון הסביבה וניטור. טבלה 1 מציגה את הסולמות הקליניים ושני סולמות נוספים הבודקים את תוקף השאלון (מדד הנגטיביות ומדד חוסר העקביות).

מתוך הסולמות הקליניים נגזרים שני אינדקסים מקיפים יותר - אינדקס ויסות ההתנהגות הכולל את הסולמות אינהיביציה (עיכוב תגובה), מעברים ושליטה רגשית ואינדקס המטה-קוגניציה הכולל את הסולמות יזימה, זיכרון עובד, תכנון/ארגון, ארגון הסביבה וניטור. בנוסף לכל אלו מופק גם ציון כללי. שניים מבין הסולמות, זיכרון עובד ואינהיביציה, יכולים לשמש כמבחינים בין תת הסוגים השונים של ADHD (הפרעת קשב וריכוז, עם/ללא היפראקטיביות).

התפקודים הניהוליים

התפקודים הניהוליים, או בשמם האחר- האקזקיוטיביים, הינם מבנה רב מימדי המאגד בתוכו כמה תהליכים קוגניטיביים גבוהים השולטים על מגוון פונקציות קוגניטיביות, התנהגויות ורגשיות ומווסתים אותן (Vriezen & Pigott, 2002). התפקודים הניהוליים מאפשרים שימוש במיומנויות ספציפיות במצבים יומיומיים חדשים, שאינם שגרתיים, אשר דורשים יזימה אקטיבית, תכנון צעדים קדימה, הערכה של הביצוע ושינוי פעולה בהתאם לצורך (Winogardner, 1992). בזכותם יכול הפרט להציב מטרות, לתכנן תכניות, לארגן את מטלותיו ולפקח על ביצוען. מערך התפקודים הניהוליים הוא המכתיב מהו מידע רלוונטי בעת קבלת החלטות והוא האחראי על פיתוח אסטרטגיות להתמודדות עם שינויים (Grieve, 1999). התפקודים הניהוליים מעורבים בביצוע מטלות קוגניטיביות מורכבות, דוגמת פיתרון

טבלה 1

תיאור הסולמות הקליניים וסולמות התוקף של שאלוני ה BRIEF להורה ולמורה

תיאור התנהגותי	מספר הפריטים		סולם
	מורה	הורה	
סולמות קליניים			
שולט בדחפיו; בולם את התנהגותו באופן מותאם ובזמן המתאים.	10	10	אינהיביציה
עובר בחופשיות בין מצבים, פעילויות או אספקטים שונים של בעיה, לפי דרישות הסיטואציה; פותר בעיות באופן גמיש.	10	8	מעברים
מווסת תגובות רגשיות באופן מותאם.	9	10	שליטה רגשית
מתחיל במשימה או בפעילות; מייצר רעיונות באופן עצמאי.	7	8	יזימה
אוצר מידע בזיכרונו לטובת השלמת המשימה העומדת בפניו; מתמיד בפעילות.	10	10	זיכרון עובד
צופה אירועים עתידיים; מציב מטרות; מתכנן מראש שלבים מתאימים בכדי להשלים משימה או פעולה כלשהי; מבצע משימות באופן עקבי; מבין ומתקשר רעיונות מרכזיים או מושגי מפתח.	10	12	תכנון/ארגון
שומר על סדר בסביבה בה עובד או משחק ובחומרים בהם משתמש.	7	6	ארגון הסביבה
בודק את עבודתו; מעריך את ביצועיו במהלך או לאחר שסיים את המשימה בכדי להבטיח כי השיג את מטרותיו; עוקב אחר השפעת התנהגותו על האחרים סביבו.	10	8	ניטור
סולמות תוקף			
המידה שבה הנבדק עונה על פריטים דומים ב BRIEF בצורה שאינה עקבית.	17	19	חוסר עקביות
המידה שבה הנבדק עונה על פריטים נבחרים של ה BRIEF מתוך עמדה שהיא נגטיביסטית יוצאת דופן.	9	9	נגטיביות

בעיות חדשות, התאמת התנהגות לאור מידע חדש וביצוע רצף פעילויות מורכבות והם הכרחיים על מנת לתפקד באופן מותאם, חברתי, אחראי ועצמאי (Elliot, 2003) (Gualtieri & Johnson, 2006).

החוקרים מתארים מספר מיומנויות הנכללות בין התפקודים הניהוליים:

- 1) **רצייה:** קביעת רצונותיו וצרכיו של הפרט באמצעות מודעות עצמית, יזימה ומוטיבציה.
- 2) **תכנון:** הבנת השלבים והאמצעים הדרושים לביצוע משימה כלשהי וארגונם לפי הסדר הנכון.
- 3) **ביצוע פעולה תכליתית:** הוצאה לפועל של התכנית. תהליך הכולל יזימה, שימור התכנית בזיכרון באופן אקטיבי בזמן ביצוע המטלה (זיכרון עובד) והיכולת לעצירת הביצוע והחלפת רצף הפעילויות (גמישות מחשבתית).
- 4) **ביצוע יעיל:** היכולת לפקח, להעריך, לתקן ולווסת אספקטים שונים של הביצוע (Isquith & Gioia, 2002; Lezak, 1995).

בנוסף על האמור לעיל, אחראים התפקודים הניהוליים גם על השליטה בתגובות הרגשיות של האדם (Gioia et al., 2002).